

1932 KESSAREVO/ KESAREVO/ KESENOVA OLAYI/ FACİASI/ HADİSESİ

Bengül BOLAT*

Öz

1932 yılında Kuzey Bulgaristan'a bağlı Gorna Oryahovitsa'nın Kessarevo Köyünde yaşayan İbrahim adlı Türk köylüsü ile Bulgar bir bekçi arasında meydana gelen kavga Bulgar bekçinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Bulgaristan'da Arif Necip adlı bir Türk gazetecinin çıkardığı "Karadeniz" Gazetesi, bu olayın köyde yaşayan Türklere yönelik bir kıyıma döndüğünü, İbrahim'in gözaltına alındığı resmi binada günlerce dövüldükten sonra hastanede öldüğünü, çok sayıda kız çocuğuna, kadına tecavüz edildiğini, okul ile caminin yakıldığını ve köylülerin evlerini terk ettiklerini yazmıştır. Bu haber Türkiye'de de basında yer almıştır. Ayrıca elçilikten de Türkiye'ye raporlar gönderilmiştir. Haberin bu şekilde Türkiye'de duyulması üzerine Bulgar Hükümeti konu ile ilgilenildiğini, sorumluların cezalandırılacağını belirtmişse de, gazeteler ve belgelerden anlaşıldığı kadarıyla olayın üstü kapatılmış, suçlular tespit edilip cezalandırılmamış, hatta haberi basına sızdıran Arif Necip Bey gözaltına alınmış ve kendisinden uzun süre haber alınamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kessarevo, Bulgaristan, Arif Necip, İbrahim.

THE KESSAREVO/ KESAREVO/ KESENOVA INCIDENT/TRAGEDY/EVENT

Abstract

The quarrel that occurred between a Turkish villager named İbrahim living in Kessarevo Village of Gorna Oryahovitsa of the Northern Bulgaria and a Bulgarian warden in 1932 ended up with the death of the warden with his own knife. The newspaper "Karadeniz" that was published by a Turkish journalist who was named Arif Necip and living in Bulgaria wrote that this incident turned into a massacre aimed at the Turks living in the village, İbrahim died at the hospital after being severely beaten in the official building where he was kept under surveillance for days, a great number of girls and women were raped, school and mosque were sabotaged, and villagers had to leave their houses. This news also appeared in the Turkish press. Besides, the embassy sent reports to Turkey. Even though the Bulgarian Government indicated that they cared about the incident and whoever was responsible would be punished upon the spread of the news in Turkey, the incident was dissembled, the criminals were not detected and punished, and even Arif Necip Bey who had leaked the incident to the press was kept under surveillance and remained at large for a long time, which is evident in newspapers and documents.

Keywords: Kessarevo, Bulgaria, Arif Necip, İbrahim.

* Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, (bengu4@gmail.com).

Giriş

1932 Yılına Kadar Türk-Bulgar İlişkileri

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Ayastefonos Antlaşması ile Rusya'nın desteğini alarak, geniş topraklara sahip Bulgar Prensiği kurulmuş, ancak İngiltere, Fransa gibi devletlerin itirazı ile Berlin Anlaşması sonucunda bu prensliğin toprakları daraltılmıştır. Bundan sonra Bulgarlar, Büyük Bulgaristan hayallerini gerçekleştirmek için her fırsatı değerlendirmeye başlamışlardır¹. Bulgarlar bir taraftan Osmanlı Devleti, diğer taraftan da Rusya aleyhtarı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle 1884 ve 1885'te faaliyetlerini önemli ölçüde arttırmışlar, yayınladıkları "Kavga" adlı gazete aracılığı ile halkı isyana teşvik etmişlerdir². Bu faaliyetlerinin sonucunda, 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra tam bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Osmanlı Devleti, başta bu durumu protesto etmişse de iki taraf arasında yapılan görüşmelerin ardından, 19 Nisan 1909'da tazminat ödenmesi karşılığında, imzalanan bir protokolle Bulgaristan'ı tanımıştır³. 1912-1913 Balkan Savaşları⁴ ile ilişkileri bozulan Osmanlı Devleti ve Bulgaristan I. Dünya Savaşı'nda aynı tarafta yer almışlar, 29 Eylül 1913'te İstanbul Anlaşmasını imzalayarak ilişkilerini geliştirme yoluna girmişlerdir. Ancak her iki tarafta savaştan yenik çıkmış, Osmanlı Devleti yıkılmış ve Bulgaristan da imzaladığı Neuilly Anlaşması sonucunda önemli bir toprak kaybına uğrayarak Ege Denizi'ne ulaşma umudunu yitirmiştir.

1919'dan itibaren Anadolu'da Milli Mücadele başlamış, bu arada Bulgaristan'da da 1920'de Aleksandr Stamboliyski liderliğindeki Çiftçi Partisi, iktidara gelmiştir. Bulgaristan bundan sonra, Milli Mücadeleye destek vermiş ve bu yaklaşımlar iki ülke ilişkilerinde oldukça olumlu gelişmeler kaydedilmesine sebep olmuştur. Özellikle Yunanistan'ın hem Bulgaristan'la hem de Türkiye ile düşman olması Türkiye- Bulgaristan ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır⁵. Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın Bulgaristan'a göre anlamı, I. Dünya Savaşı sonrası imzalatılan tüm anlaşmaların da revize edilme ihtimali olmuştur⁶. Bu bağlamda

1 Süleyman Kocabaş, *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı Balkanlarda Panislamizm*, İstanbul, 1986, ss. 144-150; Süleyman Oğuz, *Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti (1878-1885)*, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara, 1986, s.s.55-56.

2 Mahir Aydın, *Şarki Rumeli Vilayeti*, TTK. Yay. Ankara, 1992, s.s.255-256.

3 Yusuf Sarımay, "Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanınması ve Türk-Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908-1914)", *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Bulgar İlişkileri Sempozyumu (11-13 Mayıs 2005)*, Eskişehir, 2005, s.134.

4 Balkan Savaşları ile ilgili geniş bilgi için bkz.: *Balkan Harbi*, Genelkurmay Yay., Ankara 1993.

5 Pars Tuğlacı, *Bulgaristan ve Türk - Bulgar İlişkileri*, İstanbul, 1984, s.118.

6 A.g.e, s.126; *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk- Bulgar İlişkileri (1913-1938)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2002, s.XXI.

Stamboliyski, Lozan görüşmeleri devam ederken, Türkiye Büyük Millet Meclisi ile müzakerelere girişerek iki ülke arasında dostluk anlaşması zemini aramaya başlamıştır. Buna karşılık Ankara Hükümeti de, Mayıs 1923'te iki ülke arasında anlaşma yapmak için başvurmuş ancak Haziran ayında Stamboliyski'nin öldürülüp, Çiftçi Partisinin devrilmesi bu anlaşmanın yapılmasını geciktirmiştir⁷.

Türkiye ile Bulgaristan arasında diplomatik bir anlaşmanın imzalanması ancak 1925'te gerçekleşebilmiştir. Bu iki yıllık gecikmenin sebeplerinden birini, Balkan Savaşlarında Doğu Trakya'yı terk eden Bulgar göçmenlerinin eski yerleşim yerlerine dönmeleri ve emlak sorunları oluşturmuştur. Çünkü Türkiye bu göçmenlerin dönüşüne karşı çıkmış, buna karşın Bulgaristan ısrarcı olmuştur. Diğer bir sorun ise Bulgaristan ve Türkiye'de yaşayan azınlıkların hakları ile ilgili olmuştur.⁸ Bu sorunların çözümüne yönelik olarak uzlaşma sağlanarak 1925'te Dostluk anlaşması yapılmış, ek bir protokol yapılarak iki ülke karşılıklı olarak azınlık unsurlarına güvenceler vermişlerdir⁹.

1926-1929 yılları arasında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler genel olarak ekonomi alanında ve Türkiye'ye gelen göçmen sorunları olarak şekillenmiştir¹⁰. Bulgaristan'ın 1927'den itibaren İtalya'nın etkisi altına girerek revizyonist bir dış politika izlemesine rağmen¹¹ İki ülkenin çıkarları açısından birbirlerine ihtiyaç duymaları sonucunda, 1929'da "Tarafsızlık, Uzlaştırma, Yargısal Çözüm, ve Hakemlik Antlaşması" imzalanabilmiştir¹².

İki ülkenin yaptıkları bu anlaşmaların sonucunda, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkileri gelişmiş ve bunların sonucunda, karşılıklı ziyaretler de gerçekleşmiştir. 1929'da Türk Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Sofya'ya giderken, 1931'de de Bulgaristan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı olan Muşanof'un Ankara ve İstanbul ziyareti oldukça samimi bir hava içerisinde geçmiştir¹³.

Türkiye dış politikada yürüttüğü barışçı politikası doğrultusunda, Bulgaristan'ın yanı sıra Arnavutluk ve Yugoslavya ile de anlaşmalar yapmış, 1930'da da Yunanistan ile Mübadele sorununu çözmüştür. Bu tarihten sonra ise hızla savaşa sürüklenen Dünya'da güvenlik politikaları geliştirme yolunda bir "Balkan Birliği" kurma çabası içerisine girmiştir. Ancak Türkiye ile Bulgaristan arasındaki iyi ilişkiler uzun süre devam etmemiştir. Çünkü Bulgaristan,

7 Belgelerle., s. XXVI.

8 Geniş Bilgi İçin bkz.: Cengiz Hakov, "1925 Bulgar-Türk Dostluk Antlaşması ve İki Ülke Arasında "Askıda Kalmış" Sorunların Çözümü", 12. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994), C.6, Ankara, 1999, s.s.1373-1376.

9 A.g.y.; Ayrıca bkz.: İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, 1920-1945*, C.1, TTK. Yay. Ankara, 2000, s.s. 261-271.

10 A.g.y.

11 Oral Sander, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye, (1945-1965)*, Ankara, 1969, s.8.

12 Soysal, a.g.e, ss.381-386.

13 Bu ziyaretler ve yorumları ile ilgili geniş bilgi için bkz.: Suzan Ertürk, *Bulgaristan Basınında Türkiye ve Atatürk, (1923-1938)*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2005, s. 86-110; Belgelerle., s.s.559-601.

Türkiye'nin Yugoslavya ve Yunanistan ile anlaşmalarını hoş karşılamamıştır. Nitekim bu gelişmelerden sonra İtalya'nın etkisi ile Revizyonist ve aşırı milliyetçi politikaları doğrultusundaki tavrını daha açıkça ortaya koymaya başlamıştır. Bu politikaları bağlamında Bulgaristan'da yaşayan Türklere karşı yürütülen baskıcı tavır da giderek dozunu arttırmaya başlamıştır¹⁴. Öyle ki küçük bir olay büyütülerek Türklere yönelik kitlesel bir şekle dönüşür hale gelmeye başlamıştır. Bu duruma en iyi örneklerden birisi 1932'de meydana gelmiş olan Bulgaristan'da yaşayan Türklerin "Kessarevo/ Kesarevo Faciası" olarak ifade ettikleri olay olmuştur. Bu olay hakkında kaynaklarda çok az bilgi tespit edilebilmiştir. Bu bağlamda kaynakların çok kısıtlı, bilgilerin zaman zaman çelişmesine rağmen olayla ilgili bir çalışma yapılması ihtiyacı hissedilmiştir.

Yapılan araştırmada iki yüksek lisans tezinde¹⁵ kısaca değinilen bu olayla ilgili olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden alınan belgeler ile Bulgaristan'da yaşayan Türklerin çıkardığı gazetelerden biri olan¹⁶ "Karadeniz"¹⁷, Türkiye'de de "Cumhuriyet", "Son Posta" ve "Milliyet" Gazetelerinden alınan sınırlı bilgiler ve yorumlar değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Kessarevo (Kesarevo, / Kesenova) Olayı/ Faciası

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin "Kessarevo/ Kesarevo/ Faciası" olarak adlandırdıkları olay, 1932 yılında Kuzey Bulgaristan'a bağlı Gorna Oryahovitsa'nın Kessarevo Köyünde meydana gelmiştir. Bir Türk'ün öldürülmesi, kadınlara tecavüz edilmesi bir camii ve Türk okulunun yakılması ile ilgili meydana gelen olayın ilk olarak, Bulgaristan'da Razgrad'da Arif Necip Beyin yayınlamış olduğu Karadeniz Gazetesi'nden duyurulduğu tahmin

14 Mehmet Gönlübol- Cem Sar, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara, 1982, ss.103-111.

15 Ferhat İvgen, 1923- 1960 *Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007, s.47; Ertürk, a.g.t., ss.203-208.; Adem Ruhi Karagöz, *Bulgaristan Türk Basını*, byy., 1945, s.59.

16 Türkiye'de Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Bulgaristan'da 50 kadar Türkçe gazete çıkmıştır. Bu gazeteler Atatürk Devrimini benimseyen ve benimsemeyen olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Türkiye'den çıkarılan veya kaçan Hilafet, Saltanat taraftarları, 150'likler gibi kişiler gazete aracılığı ile Atatürk ve devrimine saldırmışlardır. Bu gazeteler, İntibah, Açıköz, Medeniyet, Rumeli ve Yarın'dır. Bilal N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara, 1986, s.311. Diğer tarafta kalan gazetelerin hemen hepsi Atatürk tarafında yer almışlar ve devrimin savunucusu olmuşlardır. Bu gazetelerin çoğu sadece devrimi savunmakla kalmayıp, Bulgaristan'da yaşayan Türklere benimsetmek çabası da göstermişlerdir. Bu gazetelerin bazıları Rodop, Deliorman, Karadeniz, Çiçek, Rehber'dir. Ancak 1934'ten itibaren yönetimi ele alan Faşist Bulgar Hükümetleri bu gazetelerin yayınlanmasına engel olmaya başlamışlardır. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti taraftarlığı yapan ve Bulgaristan'daki Türklere karşı yürütülen faaliyetleri yayınlayan gazetecileri tutuklamaya başlamışlardır. Bu bağlamda gazetecilerin bir kısmı Türkiye'ye sığınmışlardır. Faşist hükümetler Türkiye aleyhtarı gazetelere bir süre daha müsamaha etmişler, ancak 1927-1943 yılları arasında bunları da kapatmışlardır. Şimşir, a.g.e, s.s.311-312; Karagöz, a.g.e, s.s.7-64; *Belgelerle ...*, s.s.296-299.

17 Karadeniz Gazetesine ulaşılammakla birlikte, gerek Türk Basınında gerekse de Arşiv belgelerinde bu gazeteden alıntılar yapılmıştır.

edilmektedir¹⁸. Habere göre olay, 16 Nisan 1932'de Kuzey Bulgaristan'a bağlı Gorna Oryahovitsa'nın Kessarevo Köyünde başlamıştır¹⁹.

Sofya Elçiliğinden Hariciye Vekâletine gönderilen bir yazıda da olay tüm ayrıntıları ile anlatılmış ancak başlangıç tarihi 18 Nisan 1932 olarak belirtilmiştir²⁰. Bu belgede olay şu şekilde anlatılmıştır; Kuzey Bulgaristan'a bağlı Gorna Oryahovitsa'nın Kessarevo Köyünde köy hatibi Mustafa Efendi'nin büyük oğlu İbrahim merada otlanan hayvanlarını almak için oraya gittiğinde, köy bekçisi Hristo İstoyanof veya Petrof olarak anılan şahsın atlarını götürdüğünü görmüş, hayvanlarını geri vermesini, tarla sahibinin varsa zararını ödeyeceğini söylemişse de dinletememiş ve aralarında kavga çıkmıştır. İbrahim başından ve parmaklarından yaralanmıştır. Daha sonra köy meydanına geldiklerinde Kurban Bayramı olması dolayısı ile meydana oyun oynayan İbrahim'in küçük oğlu babasını döven Petrof'a yalvarmışsa da Petrof onu da dövmüştür. Bu arada İbrahim atlarını almaya kalkışmış, bunun üzerine iki adam boğaz boğaza gelmişler, Petrof bıçağını çekmiş, ancak kendisi bu bıçakla kalbinden vurulmuştur. Bu kavganın bu şekilde sonuçlanmasına çok sayıda kişi şahit olmuş ve olaylar bundan sonra başlamıştır.

Dimitri Buzoff adlı bir şahsiyet beraberinde çok sayıda Bulgar gencini alarak İbrahim'in saklandığı eve gitmişler, İbrahim'in annesi ve karısından onun yerini öğrenemeyince, bu sefer de kadınları dövmeye başlamışlardır. Annelerinin ve nenelerinin acılarına dayanamayan küçük çocuklar babalarının yerini söylemişlerdir. Bu kişiler İbrahim, annesi ve karısını kollarından bağlayarak, ayrıca köy ahalisinden de çok sayıda Türkü döverek Belediye'ye götürmüşlerdir. Aralarında İbrahim'in iki kardeşi, annesi, karısı, köy ahalisinden de bir kişi olmak üzere burada sabaha kadar dövülmüşlerdir. Aynı gece bu kişilerin nezaretine verilen köy bekçisi İliya sorgu bahanesiyle İbrahim'in karısını başka bir yere götürerek tecavüz etmiştir. Darp ve ırza geçme olaylarından sonra, dışarıda toplanmış olan Bulgarlar İbrahim'i oradan alarak, taşla, sopayla, yumrukla ve tekmeyle dövmüşlerdir. Olaylar bu şekilde geliştikten ve İbrahim komaya girdikten sonra, gece 3 jandarma köye gelerek İbrahim'i muayene ettirmiş ve yaralarını sardıktan sonra tekrar Belediye'ye götürmüşlerdir.

Ertesi sabah bekçi İliya, reis tarafından İbrahim'in evine gönderilmiş ve

18 Ertürk, *a.g.e.*, s.203.

19 Gazeteye ulaşılamadığı için olayın tüm ayrıntıları Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinden alınan bir belgeden aktarılmıştır. *BCA*, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932; Arif Necip, "Niçin Susuluyor", *Karadeniz*, 3 Haziran 1932. Naklen *Cumhuriyet*, 15 Haziran, 1932; *Son Posta*, 23 Haziran 1932.

20 Olayın tam olarak meydana geldiği tarihin tam olarak anlaşılamadığı düşünülmektedir. Çünkü 15 Temmuz tarihli bir belgede Nisan ayı denirken, (*BCA*, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932); 28 Haziran tarihli bir belgede de Mayıs ayı denmiştir. (*BCA*, 030.10.0.0/ 240 624 5, 28 Haziran, 1932) Ancak Arif Necip Bey'in "Niçin Susuluyor" başlıklı yazısında verdiği tarihlerin daha doğru olduğu düşünülmektedir. Buna göre olay 16 Nisan'da başlamış, 22 Nisan'da İbrahim ölmüş ve cami ile okulda 28 Nisanda yanmıştır. *Son Posta*, 23 Haziran 1932; Yunus Nadi, "Bulgaristan'daki Vak'a", *Cumhuriyet*, 26 Haziran, 1932, s.1.

yanında bir jandarma bulunmasına rağmen İbrahim'in babasını da dövüştür. Jandarmanın sonradan müdahale etmesiyle dayaktan kurtulan yaşlı adama, durumu iyice ağırlaşan oğlu İbrahim'i kaza merkezi Rahova'ya (Rahovo) nakletmesi emredilmiştir. Yaşlı adam oğlunun feci halini görünce bayılmış, bunun üzerine İbrahim'in kardeşi olan İsmail çağrılmış ve abisini götürmesi istenmiştir. Belgede ölüm derecesinde yaralı olan bir adamı, babasına ve kardeşine taşıtmak, zulmü son haddine vardırarak yorumlanmıştır. Olayın ikinci gününde de İbrahim'in diğer kardeşi ile birlikte birkaç Türk daha karakolda feci şekilde dövülmüşlerdir. İbrahim ise içinde moloz ve kireç bulunan bir hastane odasında olayın beşinci günü ölmüştür.

Olaylar bu kadarla sınırlı kalmamış ve olayın üçüncü günü Bulgarlar camiye petrol döküp yakmışlardır. Aynı gece de Türk mahallesine 3 adet bomba konulmuştur.

Jandarma geldikten sonra, halkın hem onlara hem de hükümete müracaatlarına ve şikâyetlerine kulak asılmaması, yangınlar, dayak olayları ve özellikle de linç olayı yüzünden; halk köyden kaçmaya başlamıştır. Bu kaçanlardan Sakine adlı bir kadın kucağında taşıdığı bebeğinin üzerine düşerek, ölümüne sebep olmuştur. Bekçi İliya, köyden kaçanlardan Kamil adlı kişinin evine girip karısına sarkıntılık etmek istediğinden kadın çıldırmıştır²¹.

2. Olayla İlgili Değerlendirmeler

2.1. Türk Basını ve Makamları

Kessarevo Olayı ile ilgili olarak, ulaşılabilen arşiv belgeleri ve basında yer alan haberlerde genel olarak olay vahşet olarak nitelendirilmiştir. Yazılarda, Bulgar yetkililerin konuyla yeterince ilgilenmediği, hatta olanlara göz yumduğu ve suçlu olarak belirlenen kişilerin sembolik olarak sorgulandıkları ve serbest bırakıldıkları belirtilmiştir. Bunun yanında olayı basına ilk olarak yansıtan Bulgaristan'da Türklerin çıkardıkları gazetelerin ve gazetecilerin suçlandığı hatta birinin tutuklanıp Sofya'ya gönderildiği ve kendisinden haber alınamadığı bilgileri yansıtılmıştır²².

Sofya Elçiliğinin, Hariciye Vekâletine göndermiş olduğu 11 Haziran tarihli bir yazıda, "Kessarevo Faciası" ile ilgili olarak, bu dönem Bulgaristan Başvekili ve aynı zamanda Hariciye Vekili olan Muşanof ile görüşüldüğü bilgisi verilmiştir. Muşanof, olayın meydana geldiği dönemde seyahatte olduğunu,

21 BCA, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932.

22 Karadeniz Gazetesinin sahibi ve başyazarı Arif Necip (Kaskatı) ise bu haberi duyurduğu için tutuklanmış, sorgulanmak üzere Tırnova'ya gönderilmiştir. 19 Mayıs 1934'te Bulgaristan'da askeri yönetim iş başına geldiğinde gazeteci tutuklanmıştır. Daha sonra da kendisi Türkiye'ye sığınmıştır. Karagöz, *a.g.e.*, s.59; *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1932, s.5; *Cumhuriyet*, 24 Haziran 1932, s.5.

konu ile ilgili bir tebligat aldığını ve bu konuda Tırnova Valisi'ni görevlendirdiğini belirtmiştir. Muşanof, bir Bulgar ahali korucusunun bir Müslüman tarafından katledilmesine hırslanan Bulgarların, bu kişiyi öldürdüğünü ve karısına sataştıklarını, ancak tecavüz olayının olduğunu sanmadığını söylemiştir. Büyükelçi ise mektep ve cami yakılıp yakılmadığını sorduğunda ise cevap vermediğini yazmıştır. Büyükelçi ifadelerinde, Muşanof'un söylediklerinin doğru olmadığını ifade ederek, olay Türk gazetelerinden duyuruluncaya kadar hükümetin konuyla hiç ilgilenmediğini, bundan sonra tahkikata başlandığında da olayın örtbas edileceğini yazmıştır. Ayrıca Bulgar gazetelerinin olaydan hiç bahsetmediklerini bu yüzden de Türk gazeteleri ile mücadele edileceğini düşündüğünü belirtmiştir²³. Belgede, tahkikat konusunda bu kadar ilgisiz davranan yetkililerin, konuyu basın aracılığı ile duyuran Türk gazetecileri çağırıp, tehdit ettiklerini ve bunlardan birine de tutuklu olmadığına dair bir yazı imzalattırdıklarını ve bu yazıyı da elçiliğe gönderdikleri bilgisi verilmiştir²⁴.

Yine Sofya Büyükelçiliğinden Başvekâlete gönderilen 29 Haziran tarihli bir yazı da Kessarevo'da Türklere yönelik bir şiddet olayı olduğuna dair haberi, ilk yayınlamaya cesaret eden gazetenin Mehmet Celil Efendi'nin "Rehber Gazetesi" olduğunu, ancak bundan bir sonuç alınmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda Karadeniz Gazetesinin de olayı naklen aktardığını, fakat sahibi Arif Necip Bey'in sorgulama esnasında haberi nerden aldığı konusunda sıkıştırıldığında, suçu Celil Efendinin üstüne attığını ve serbest bırakıldığını yazmıştır²⁵. Ancak diğer kaynaklarda, haberin Karadeniz Gazetesi'nden verildiği ve Sahibi Arif Necip (Kaskatı) ise bu haberi duyurduğu için tutuklandığı, sorgulanmak üzere Tırnova'ya gönderildiği bilgisi verilmiştir²⁶.

Bir başka belgede; Büyükelçi, kendisine müracaat eden bir gazetecinin, olay hakkındaki yazısının Türk matbuatında yayınlanmadığından şikâyet ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, Sofya'da bulunan "Müdafaa-i Hukuku Beşer Cemiyeti" ne müracaat edildiğini ancak, onların da konuya ilgisiz kaldıklarını belirtmiştir. Bu belge de Büyükelçi Bulgaristan'da Türklere yönelik şiddet hareketleri ve ilgisizlik ile ilgili şikâyetlerini dile getirerek; "Öteden beri zaten yıldırılmış olan halk şikâyetlerini kimseye dinletememekte ve benim teşebbüslerim de tıpkı eslafım zamanında olduğu gibi klasik usulle neticesiz bırakılmaktadır bu ahval muvacehesinde vakit vakit telvis edilmedik mukaddesatı bırakılmayan ırkdaşlarımızın toptan Türkiye'ye nakilleri en kestirme çare olacaktır Efendim." diyerek sorunun çözümünde diplomatik yolun umutsuz olduğunu ve tek çözümün orada yaşayan Türklerin Türkiye'ye getirilmesi olduğunu ifade etmiştir²⁷.

Büyükelçi, 29 Haziran tarihli bir yazısında, Bulgarların Kessarevo halkına

23 BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 28 Haziran, 1932.

24 BCA, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932.

25 BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 29 Haziran, 1932.

26 Karagöz, a.g.e, s. 59; Cumhuriyet, 21, 24 Haziran 1932, s.5.

27 BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 28 Haziran 1932.

karşı giriştikleri olayın acı tablosundan bahsederek, Bulgar idare memurlarının, yaralı ve dayaktan ölüm derecesine getirilen İbrahim'i diri diri iken kireç kuyusuna atıracak kadar vahşet ve zulümde ileri gittiklerini ifade etmiştir²⁸.

Büyükelçi kısa bir süre sonra, Başvekâlete göndermiş olduğu daha önce bahsedilen olayın ayrıntılarını anlatmış olduğu belgede, yakılan caminin fotoğrafının tab edileceğini belirtmiştir²⁹. Aynı belgede, tecavüze uğrayan İbrahim'in hanımı ve annesinin olayı, köydeki kadınlara anlattıklarını, bunun üzerine Sofya Elçiliğinin köye memur göndererek bu kadınlarla görüşmek istediklerini, ancak onları bulamadıklarına dair bilgiler verilmiştir. Belgede, köyde yaşayan Türk halkının bu olaydan sonra, 80 haneden 40 haneye düşerek nüfusunun yarı yarıya azaldığı belirtilerek, halkın çalıştığı için dışarıda olduğu bilgisinin yalan olduğu, kavga olayından sonra burada yaşayan Türk halkına karşı girişilen zulüm dolayısıyla halkın kaçtığı anlatılmıştır. İki kişinin kavgasından dolayı başlayan ve Müslüman Türk halkına linç girişimine dönüşen bu olaya Bulgar yetkililer tarafından yeterli müdahale yapılmadığını, köye gönderilen üç jandarmanın da vaka bittikten sonra gittiğini, ancak bunun sembolik bir hareket olduğu yazılmıştır. Çünkü jandarma köyde olduğu halde caminin yakıldığı ve bomba konulduğu belirtilmiştir. Ayrıca belgede, resmi binada İbrahim'in karısına tecavüz edildiği halde, bekçi İliya'nın ceza almadığı bilgisi aktarılmıştır. Sofya Büyükelçisi, bu durumdan haberi olan Mösyö Muşonof'un *tecavüz* olayını *hakaret* olarak nitelendirdiğini ifade etmiştir. Büyükelçi, olayla ilgili olarak tahkikatın da basına aksetmesinden sonra başladığını ve köye gelen yetkililerin hiç birisinin buradaki Müslümanlara soru sormadıklarını, ölen İbrahim hakkında tahkikata gerek olmadığı kararı verildiğini yazmıştır. Ancak büyükelçi böyle bir kararı eleştirerek, darp, ırza tecavüz, cami yakma ve bomba koyma gibi olaylara tahkikat yapılması gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca olayla ilgili gözüaltına alınan altı kişinin de serbest bırakıldığının bilgisini vermiştir³⁰.

Büyükelçinin sonradan göndermiş olduğu bu yazılar, olayın daha önce tahmin ettiği gibi geliştiğini göstermektedir. Nitekim kendisi Haziran ayında göndermiş olduğu yazıda Bulgar makamlarının olayı küçümseyeceklerini, inkâr edeceklerini konuyu kapatarak, suçluların yerine, konuyu basına aktaran gazetecilerin cezalandırılacağını belirtmiştir³¹.

Kessarevo köylüleri de olaydan sonra, Sofya Elçiliğine 28 Temmuz 1932'de bir şikâyet mektubu göndermişlerdir. Bu mektupta şunlar yazılmıştır; *"Efendim siz gelmişsiniz bizi aramaya, biz Kesarevo'da yoktuk, işittik sizin aradığınızı bizi, biz de geldik evimize, ama ikinci günde bizi dövmeye başladılar ve hem de çok eziyet ediyorlar, bizim bir çaremize bakasınız efendim.*

Bize bir imdat edesiniz...Efendim hatipler yok idi şimdi geldiler Kesarevo'ya...

28 BCA 030.10.0.0/ 240 624 5, 29 Haziran 1932.

29 Yapılan araştırmada basında ve belgelerde bu resimlere rastlanulamamıştır.

30 BCA, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932.

31 BCA 030.10.0.0/ 240 624 5, 28 Haziran, 1932.

onun çocuğunu dövüp ezmişler... burada bu işlerden kolayına bakın yahut bize bir yol gösterin, bir çare var mı yok mu?, biz bu yerde rahat duramıyoruz..

Ey ağalar ey beyler bu işler nice olacak bu Bulgarlar ne istiyorlar bizden fakat (belgede burada bir boşluk var. Büyük bir ihtimalle kavga esnasında kalbinden bıçaklanan şahısın ismi olmalı) öldürdü İbrahim, İbrahim'i de öldürdü köylü Bulgarlar. Şu başkalarının kabahatleri var da hepimizi dövdüler hem de dövüyorlar da şimdi gene her gün.

Komşuluk herkes darmadağın oldular, şimdi evlerine gelmeye başladılar. Amma çok eziyet ediyorlar, şimdi biz de köy muhtarına ağlanıyoruz. Hiçbir faide yok ve de kaymakama ağlanıyoruz. Ondan da fayda görmüyoruz...

Yegâne çare yoksa daha şimdi gelin siz alın bizim canımızı da biz de kurtulalım bu belalardan, bir kişi yapıp ta bütün köylünün ne kabahati vardır, çeksinler ya sizden de hiç çare olamazsa bize tek bir haber biz de arayalım başımıza çare.

Aman biz çok zahmetler çekiyoruz Bulgarlardan Kesarevo da Ravza kazasında....

Biz buraya geleli bize çok eziyet ediyorlar daha çok dertlerimiz var ama yazamıyoruz. Niçin dersiniz korkuyoruz. Bize diyorlar ki Bulgarlar biz İslam karılarında gözümüz kalıyor efendim, bizim hatunlarımız suya çıkamıyorlar...

Hatip Mustafa İbrahim

İsmail Şar oğlu

Mustafa Ali oğlu

Mustafa Mehmet oğlu

Habil Davut oğlu

Ali Davut oğlu,

Çoban Ali Osman

Hasan Mehmet Ali oğlu³²

Şikâyet mektubundan da anlaşılacağı gibi, iki kişinin arasında ölümle sonuçlanan bir kavgadan dolayı köyde yaşayan tüm Türklere eziyet edildiği ifade edilmektedir. Sofya Elçiliğinden 15 Temmuz tarihli Hariciye Nezaretine gönderilen yazıda; kavga esnasında İbrahim'in bekçinin bıçağı ile onu öldürmesi ihtimaldir denmiş³³, köylüler de yazdıkları bu mektupta İbrahim'in bekçiyi öldürdüğünü belirtmişlerdir. Ancak Razgrad'da bulunan Karadeniz Gazetesi Müdürlüğünden Varna Konsolosluğuna gönderilen 23 Haziran tarihli bir yazıda; Gazete sahibi Arif Necip, maktul kır bekçisinin, hatibin oğlu İbrahim tarafından öldürülmeyip, onu tehdit maksadıyla çektiği kendi bıçağının üzerine düşmesi sonucu öldüğünü belirtmiştir³⁴.

32 BCA, 030.10.0.0/ 240 624 7, 21 Ağustos 1932.

33 BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 15 Temmuz 1932.

34 BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 23 Haziran 1932.

“Karadeniz Gazetesi” bu olayı çok daha dramatik bir şekilde anlatmıştır. Olay daha önce anlatılanlarla çoğunlukla aynı olmakla birlikte, gazetenin sahibi ve başyazarı Arif Necip dayak yiyenlerden biri olan Hasan Ağa'nın karısı Mevlide'nin gündüz vakti İliya'nın saldırısına maruz kaldığını, bu yüzden de kadının köyün dışına kaçtığını anlatmıştır. Ayrıca gazete, iki köylünün evlerine bomba atıldığı birinin patladığı ancak diğerinin patlamadığı ve şanstan ölenin olmadığı, yine köylülerden birinin karısı olan henüz 22 yaşındaki kadının, kendisine tecavüz etmek isteyen İliya'dan kaçarken kucağındaki bebeğinin ölümüne sebep olduğu için çıldırıp, köy dışında başıboş bir vaziyette gezdiğini ifade etmiştir. Yazar, ele geçirilen tüm kadınların tecavüze uğradığını, dayak yiyenlerin ölüp, ölmediğini kontrol etmek için kulaklarında ateş yakıldığı gibi vahşetleri anlatmıştır³⁵.

Türkiye'de de “Kessarevo Faciası” konusunda basında haberlere rastlanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi 8, 15 ve 16 Haziran tarihli nüshalarında, gerek orada bulunan muhabirleri ve gerekse de Karadeniz Gazetesinden alınan bilgileri aktararak daha önce anlatılan olaylara ek olarak on iki yaşına kadar olan 40 kadar Türk kız çocuğuna da tecavüz edildiği bilgisini vermiştir³⁶. Ancak bu bilgiye diğer kaynaklarda rastlanmamıştır.

Gazete daha sonraki günlerde de olayı Karadeniz Gazetesinde “Niçin Susuluyor” başlığı ile yazan başmuharrir Arif Necip'in tutuklanıp Sofya'ya gönderildiğini ve kendisinden haber alınmadığını yazmıştır. Ancak Bulgar Orta elçiliği tarafından yapılan ve Anadolu Ajansından aktarılan bir açıklamada; kendisinin haber yaptığı Kessarevo Olayları ile ilgili ifadesinin alınmak üzere Razgrad polisi tarafından sadece bir saat alıkonulduğu, tutuklama ve Sofya'ya gönderme durumu olmadığı belirtilmiştir³⁷. Bu açıklamaya rağmen yine Cumhuriyet Gazetesinde yer alan bir yazı da Arif Necip'in Razgrad'da sorgulandıktan sonra serbest bırakıldığı haberi yalanlanmış, kendisinden haber alınmadığı ve Razgard'da bulunan yakınlarının kendisini çok merak ettikleri belirtilmiştir³⁸.

Son Posta Gazetesi de, 14 ve 15 Haziran tarihli sayılarında Kessarevo Olayına yer vermiş ve olayın ayrıntılarını kısaca verip, Bulgaristan Orta Elçiliğinden yapılan açıklamaya göre tahkikatın başlatıldığı bilgisini aktarmıştır³⁹. Gazete, 23 Haziran tarihli sayısında da Cumhuriyet Gazetesinde olduğu gibi Karadeniz Gazetesinde Arif Necip'in “Niçin Susuluyor” başlıklı yazısını yayınlamıştır⁴⁰. Aynı biçimde Milliyet Gazetesi de 15 Haziran ve 1 Temmuz tarihli sayılarında olaydan bahsetmiştir. Gazete, 15 Haziran'da olayı kısaca anlatmış ve Bulgar Orta Elçiliğinin konuyla ilgilendiğini, 1 Temmuzda da Muşonof'un Anadolu Ajansına yaptığı açıklamayı yayınlamıştır⁴¹.

35 A.g.b.

36 Cumhuriyet, 8, 15, 16 Haziran 1932, s.s.1, 1, 4.

37 “İnanmak İstemiyoruz”, Cumhuriyet, 26 Haziran 1932, s.5.

38 Cumhuriyet, 27 Haziran 1932, s.3.

39 Son Posta, 14-15 Haziran 1932, s.3

40 Son Posta, 23 Haziran 1932, s.3.

41 Milliyet, 15 Haziran, 1 Temmuz 1932, s. 2.

Sonuç olarak Türk Basınında Kessarevo ile ilgili bilgiler bu kadarla sınırlı olup 1 Temmuzdan sonra da basında bu konu ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. Ancak Türk basınında bir karşılaştırma yapılacak olursa tüm gazeteler içersinde Cumhuriyet Gazetesinin olayla daha fazla ilgilendiği söylenebilir. Nitekim gazete, Kessarevo Olayı ile ilgili haberlere daha fazla yer vermiştir. Örneğin 26 Haziran tarihli bir yazı da, Bulgaristan'da yaşayan Türklere yönelik baskının arttığını ifade etmiştir. Gelen haberlere göre, Filibe'de tütün mağazalarında çalışan 400 Türk işçisinin çıkartılıp, onların yerine Bulgarların çalıştırılmaya başladığı bilgisi verilmiş ve Bulgarların Türklere yönelik olarak; *"Size burada iş yoktur. Türkiye'ye gidin size orada iş versinler. Kessarevo Köyünde yakılan camiyi mesele yaptınız. Ancak sizin buradaki Cuma Caminizi de sebze hali yapacağız"* dedikleri bilgisi aktarılmıştır. Gazetede yapılan yorumlarda; Türkiye'nin Bulgaristan'a samimi dostluk gösterdiğini, Bulgaristan'ın aynı biçimde davrandığını ancak bu olanların Bulgarların Türkiye'ye karşı ikiyüzlü bir siyaseti mi olduğu sorusunu akla getirdiğini, buna da inanmak istenmediğinin altı çizilmiştir⁴².

Gazetede, verilen bu tür haberlerin dışında gazete yazarlarının konu hakkındaki yorumları yer almıştır. Bu bağlamda, Abidin Daver, "Hem nalına hem mihına" adlı köşesinde, Kessarevo Olayı ile ilgili bir değerlendirme yapmıştır. Yazar, olaya memur edilen kişilerin bile bile İbrahim'i köylülerin eline bırakıp linç ettirdiklerini, köyde yaşayan Türklerin dövülüp yerlerinden edildiğini, cami ve okulun yakıldığını yazmıştır. Bulgar hükümetinin ise tüm bunlara seyirci kaldığını ve olayı önce yalanlayıp, daha sonra kabul etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Yazar, değerlendirmesinde dost sanılan ülkeden böyle bir hareketin gelmesinin çok üzücü olduğunu, daha iki gün önce Bulgaristan'dan gelen misafir gazetecilerin Türkleri nasılda övdüklerini hatırlatarak, böyle bir hadisenin olmasını hayal kırıklığı olarak nitelendirmiştir. Daver, *"işte Bulgar Milleti içinde böyle düşünen müneverler mütefekkirler varken, ne yazık ki bizimle tamamen dost geçinmek isteyen Muşanof Hükümeti kendi tebaası olan ırkdaşlarımızın mal, can ve namuslarının müteassıp Bulgar köylüleri tarafından çiğnenmesine müsamaha etmiştir"*⁴³ cümleleri ile Bulgar hükümetinin bir bakıma ikiyüzlü siyasetine sitem etmiştir denilebilir.

Yunus Nadi de bir yazısında, Arif Necip'in yazılarından ve kendi gazetelerinde çıkan haberleri değerlendirmiştir. Adam öldürme, cami, okul yakma, çocuk yaşta kızlara ve kadınlara tecavüz edildiği haberlerinin abartılı olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Ancak bu haberlerin yarısının bile doğru olmasının, oradaki Türklerin ne kadar zor durumda olduğunu göstermesi bakımından yeterli olduğunu belirtmiştir. Yazar, bu durumun şu anda dost görünen Bulgaristan için çok manidar olduğunu ifade ederek, daha yeni Türkiye'de bulunan Bulgar gazeteciler ile başbakan Muşanof'un

42 "İnanmak İstemiyoruz", Cumhuriyet, , 26 Haziran 1932, s.5.

43 Hem Nalina Hem Mihına, "Türkler ve Bulgarlar", Cumhuriyet, 28 Haziran 1932, s.3.

dostane açıklamaları ve memnuniyetlerini hatırlatmıştır. Yazar, Bulgar Hükümetinin olayın olduğu tarihlerde olaya müdahale etmediğini, konunun basına yansımından sonra konuyla ilgilendikleri açıklamalarını yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca olayı basına yansıtan Arif Necip'in tutuklanmasının ve Bulgar Hükümetinin serbest bırakıldığı açıklamasına rağmen kendisinden haber alınmaması konularının acilen aydınlatılması gerektiğinin altını çizmiştir⁴⁴.

Karadeniz Gazetesi dışında, Türklerin Filibe'de çıkardıkları 18 Haziran tarihli Rodop Gazetesi'nde de konu ile ilgili bir yazı tespit edilmiştir⁴⁵. "Biz de susamayız" başlıklı bu yazıda suçluların bir an önce cezalandırılması gerektiği bilgisi aktarılmıştır. Diğer taraftan gazete, Bulgaristan'da "Rodua Raştita (Rodna Zaştita) Müdafa-i Vatan" adlı bir örgütün olduğunu ve bu örgütün amacının, tedhiş usulleri ile yabancı olanları Bulgaristan'dan çıkarıp sadece Bulgarların yaşadığı bir ülke yaratmak istediğini ifade ederek, Kessarevo olayının da bu amaca yönelik olduğu yorumunu yapmıştır. Bulgaristan'ın bu dönemlerde yürütmeye başladığı revizyonist politikaların etkisi ile Yahudi ve Türklere yönelik baskılarını arttırdığı da verilen bilgiler arasındadır⁴⁶.

2.2. Bulgar Basını ve Makamları

Gerek Türk basınında, gerekse de Bulgaristan'da Türklerin çıkardığı gazetelerde ve resmi belgelerde Kessarevo Olayı ile ilgili haberler ve iddialara karşılık, Bulgar makamları ve basını olayın provokasyon olduğu konusunda ısrarcı olmuşlardır. Olayı tamamen red etmemekle birlikte abartıldığını ve iki ülke arasındaki ilişkilerini zedelemek için maksatlı olarak yapıldığını savunmuşlardır.

Gazetelerde çıkan yazıların ardından Bulgar başvekili ve Hariciye Nazırı Muşanof, 30 Haziran'da Anadolu Ajansının Balkan muhabirini kabul etmiş, hem Kessarevo Olayı, hem de Türk amelelerinin tütün imalathanelerinden çıkarıldıkları yönde yapılan haberlerle ilgili açıklamalar yapmıştır. Muşanof, olayın olduğuna dair haberi alır almaz konu ile ilgili tahkikat yaptığını ve sorumlu olarak görünen altı kişinin sorgulandıktan sonra suçu görüldükleri için tutuklandıklarını söylemiştir. Ayrıca, Muşanof, şahsi sorunlardan çıkan bir kavganın "*Bulgarlar, Türkleri istemiyor*" veya "*Bulgar halkı Türklere karşı milli bir husumet duyuyor*" şeklinde ifade edilmesini teessüfle karşıladığını ifade ederek, bu bağlamda basını suçlamıştır. Özellikle Bulgaristan'dan verilen yanlış bilgilerin, Türk basını tarafından doğruymuş gibi yansıtılmasını eleştirmiştir.

Muşanof yaptığı açıklamada Filibe'de çalışan Türk amelenin işten çıkarılması olayını da yalanlamış, ekonomik buhrandan dolayı otuz beş işçinin

44 Yunus Nadi, "Bulgaristan'daki Vak'a", *Cumhuriyet*, 26 Haziran 1932, s. 1.

45 Bu yazı Cumhuriyet Gazetesinden aktarılmıştır. *Cumhuriyet*, 24 Haziran, 1932, s.5.

46 "Bulgarya Türkleri Korku İçinde, Tedhiş ve İmha Siyaseti mi Takip Ediliyor", *Cumhuriyet*, 24 Haziran, 1932, s.5.

çıkarıldığını ve bunlardan sadece beşinin Türk olduğunu ifade etmiştir⁴⁷.

Bulgar basınından Utro; “İstanbul ve Türkiye’deki gazeteler Bulgaristan’daki Türkler hakkında uydurma haberler yayınlamakta. Buna göre Gorna Oryahovitsa’nın Kessarevo köyünde bir camiinin ve Türk okulunun yakıldığı, Türklerin öldürüldüğü ve kadınların ırzına geçildiği iddia edilmekte. Bize konuyla ilgili açıklama yapan İçişleri Bakanı Girginov, bu tür haberlerin provokatif amaçlar taşıyan uydurma haberler olduğunu söyledi. Girginov; “maalesef Türkiye’deki ciddi gazeteler de bu provokasyonun kurbanı oldu”. dedi. Söz konusu köyde iki halk arasında bazı anlaşmazlıkların yaşandığını, ancak Tırnova bölge yöneticisinin konu hakkında derhal soruşturma açarak, en kısa sürede kendisine olayla ilgili bir rapor sunacağını ifade eden Girginov, ortada yakılmış bir cami ve okulun ya da zulme uğramış Türklerin olmadığını da ekledi”⁴⁸ yorumunu yapmıştır. Yine Praznişti (Praznični) Vest Gazetesi’nde “Loupenkefi” imzası ile 11 Temmuz tarihinde çıkan Kessarevo Olayı ile ilgili bir makale’de de olayın abartıldığını ve bu yolla Türk- Bulgar dostluğunun zedelenmeye çalışıldığını ifade edilmiştir. Yazar, gerek Bulgar Başbakanı Muşanof’un Türkiye’yi ziyareti ve gerekse de Türk Dışişleri Bakanı Tefrik Rüştü Aras’ın Bulgaristan ziyaretini örnek göstererek bu dostluğu ortaya koymaya çalışmıştır. Ayrıca o dönem yaşanan, Trakya’da yaşayanların malları ile ilgili sorunlarına da temas etmiştir. Bu konunun Türkiye’nin vereceği cevaba bağlı olduğunu belirterek, bu konuda Türkiye tarafının, Bulgarları Türk toplumundan ayırdığını, oysaki Bulgarların bu tür bir kampanya yürütmediklerini ileri sürmüştür⁴⁹.

Aynı biçimde “La Bulgari” adlı gazete de Türk matbuatının olayı yanlış aksettirdiğini ve Bulgar Hükümeti’nin bu olayı örtbas etmeyeceğini, sorumluların mutlaka cezalandırılacağını ifade etmiştir. Gazete Bulgar Hükümetinin burada yaşayan Türkleri kendi milleti olarak gördüğünü ve Bulgarlardan ayrı tutmadığını özellikle vurgulamıştır⁵⁰.

Gerek Türk, gerekse de Bulgarlar tarafından yapılan değerlendirmeler ve yorumlardan sonra genel bir kaniye varılacak olursa; Anadolu dışında yaşayan Türkler zaman zaman siyasal değişimler, politikalar ve tarihi yaklaşımlar sebebiyle sıkıntılı zamanlar geçirmişlerdir. Bu sıkıntıların bir kısmı da Bulgaristan’da gerçekleşmiş ve bu olaylardan bazıları gündeme taşınırken, bazıları hakkında da çok az bilgi verilmiştir. Bu bağlamda az bilinen olaylardan birisi de Kessarevo Olayı olmuştur. Türkiye’nin bu olaya görünürde ilgisiz gibi yaklaşımını da Fransız Tan Gazetesi’nde yazılan daha sonra da Bulgaristan’da yayınlanan Zora Gazetesi’nde değerlendirilen bir yazıda görmek mümkündür. “Görünürde ilgilenmiyor, ancak onları düşünüyor” başlığı ile yayınlanan yazıda, yazar, Türkiye’nin Anadolu dışında yaşayan Türklere

47 “Bulgar Başvekili Bize Teminat Veriyor”, *Cumhuriyet*, 1 Temmuz 1932, s. 3; Kesenova’da Cereyan Eden Hadise, *Milliyet*, 1 Temmuz 1932, s.2.

48 *Utro*, 12 Yuni 1932, s.3.Naklen Ertürk, *a.g.e.*, s.203.

49 *BCA*, 030.10.0.0/ 240 623 19, 27. 7. 1932. Bu yazı Bulgarcadan Fransızcaya tercüme edilerek Hariciye Vekaletinden, Başvekalete gönderilmiştir.

50 *Milliyet*, 1 Temmuz 1932, s.2.

karşı özel bir ilgisi olduğunu, aziz bir sevgi beslediğini ifade ediyor. Kessarevo olayından kısa bir süre sonra 16 Temmuzda yazılan bu yazı da Türkiye'nin bu sevgisinin, Dünyanın bugünkü hassas süreci, Türkiye'nin çevresi ile özellikle Balkanlardaki komşuları ile barışçı yollarla bütünleşme çabaları doğrultusunda şimdilik siyasal olmadığını ifade etmiştir. Ancak yazar, Türkiye'nin uluslar arası olayların gelişimine bağlı olarak mutlaka harekete geçeceğini belirtmiştir⁵¹. Ayrıca Bulgaristan'da temaslarda bulunduğu sırada dönemin Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras, kendisine, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin göçe teşvik edildiği yönündeki soruya karşılık politik bir yaklaşım sergilemiş, bu tür bir propagandadan haberdar olmadığını ve "soydaşlarımızı birden bire değil yavaş yavaş toplamak isteriz" şeklinde bir cevap vermiştir⁵².

Sonuç

Uzun süre Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde olan Bulgaristan bağımsızlığı kazanma sürecinde, Türklerle düşmanca bir ilişki yaşamış ve 1908'de tam bağımsız olduktan sonra, 1912'de diğer Balkan devletleri ile birlikte Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. I. Balkan Savaşı olarak adlandırılan bu mücadelede Osmanlı Devleti büyük bir mağlubiyete uğramıştır. Bu yenilgi Bulgarlar için Büyük Bulgaristan hayalini gerçekleştirme umudu olmuştur. Ancak Bulgaristan, gerek 1913'te II. Balkan Savaşı, gerekse de Osmanlı Devleti ile bağlaşık olarak girdiği I. Dünya Savaşı'ndan sonraki mağlubiyetleri ile bu hayallerine ara vermek zorunda kalmıştır. Özellikle savaştan sonra imzaladığı Selanik Mütarekesi ve Neuilly Barış Antlaşmaları ile büyük kayıplara uğramıştır. Bundan sonra, Türkiye'de başlayan Milli Mücadeleyi kendi çıkarları doğrultusunda desteklemeye başlamıştır. Çünkü bir tarafta çıkarlarına ters düşen Yunanistan'ın savaşı kaybetmesini isterken, diğer taraftan bu mücadelenin kazanılmasının kendileri için de yıkıcı anlaşmaları ortadan kaldıracabileceği umudu taşımıştır. Böylece Türkiye ile Bulgaristan ilişkileri 1930'lu yıllara kadar olumlu gitmiştir.

Türkiye'de ise Cumhuriyet ilan edildikten sonra, Atatürk'ün dış politikada dayandığı temel ilkelerin başında "Yurtta Sulh Dünyada Sulh" politikası gelmiştir. Bu politikanın gereği olarak, başta sınır komşuları olmak üzere barışçı bir yaklaşım sergilenmeye başlamıştır. Bu bağlamda Balkan devletleri ile yakın ilişkilere girip 1930'lu yıllara kadar bu ülkelerle tüm problemlerini giderme ve bir birlik oluşturma yoluna gitmiştir. Bu devletlerden birisi olan Bulgaristan ile Milli Mücadele döneminde başlayan iyi ilişkiler devam ettirilmek istenmiştir. Ancak Türkiye'nin 1930'lu yıllarda gerek Yunanistan'la ilişkilerini düzeltmesi gerekse de Bulgaristan'ın İtalya'nın da etkisi ile revizyonist politikalar takip etmeye başlaması ilişkileri olumsuz bir yöne doğru

51 Zora, S.3910, 18 Yuli, 1932 naklen, Ertürk, a.g.t, s.208.

52 A.g.t, s.207.

sürüklemeye başlamıştır. Bulgaristan'da yaşayan Türkler için bu süreçte zor bir dönem başlamış ve Kessarevo Olayı'da bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu olay gerek Türk Basınında gerekse de Bulgar basınında yankı bulmuş hatta o dönem özellikle elçilik aracılığı ile resmi belgelerde de yer almıştır. Ancak bu bilgiler ve belgelerden anlaşıldığı kadar olay çok geniş bir yankı yaratmamıştır. Birkaç gazete ve gazeteci ile orada bulunan Büyükelçinin eleştirileri ile sınırlı kalmıştır.

Bulgaristan tarafı olayı ört bas etmeye çalışarak, konunun abartıldığı yönünde açıklamalar yapmıştır. Ayrıca sembolik olarak birkaç kişiyi gözaltına almış fakat cezalandırmamış, buna karşın olayı ilk duyuran Karadeniz Gazetesi'nin sahibi Arif Necip'i gözaltına alınmış ve akıbeti hakkında sağlıklı bilgi verilmemiştir. Çünkü Türk basınında ve diğer kaynaklarda Arif Necip'in tutuklanıp Sofya'ya gönderildiği, akıbetinin belli olmadığı yönünde yazılar yazılmış, fakat Bulgar makamları bunu inkâr etmişlerdir.

Türkiye tarafının ise büyük bir ihtimalle dönemin hassasiyetinden, yürüttüğü barış politikalarından ve bir Balkan birliği kurma çabalarından dolayı olayın üzerine çok fazla gitmemiş olduğu değerlendirilebilir. Ancak olayın üzerinden çok fazla zaman geçmeden Devletin, özellikle Bulgaristan'ın kısa bir süre sonra açıkça Türkiye'nin aleyhindeki tutumunu ortaya koyması, ülkede yaşayan Türkler ve diğer milletlere mensup olan ahalisine karşı yürüttüğü aşırı milliyetçi politikaları üzerine, Bulgaristan'da yaşayan çok sayıda Türkün ülkeye geri dönmesinin sağlanmasının yanında, haklarını savunacak çeşitli tedbirler aldığı da bilinmektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA),
030.10.0.0/ 240 623 19, 27. 7. 1932.

BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 29 Haziran, 1932

BCA, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932.

BCA, 030.10.0.0/ 240 624 7, 21 Ağustos 1932.

BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 28 Haziran, 1932.

BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 29 Haziran, 1932.

BCA, 030.10.0.0/ 240 624 5, 23,6. 1932.

BCA, 030.10.0.0/ 240 625 5, 15 Temmuz 1932.

BCA, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara, 2002.

II. Gazeteler

Cumhuriyet, 8 Haziran 1932.

Cumhuriyet,15 Haziran, 1932.

Cumhuriyet,16 Haziran, 1932.

Cumhuriyet, 21 Haziran 1932.

Cumhuriyet, 24 Haziran 1932.

Cumhuriyet, 26 Haziran 1932.

Cumhuriyet, 27 Haziran 1932.

Cumhuriyet, 28 Haziran 1932.

Cumhuriyet, 1 Temmuz 1932.

Karadeniz, 3 Haziran 1932.

Milliyet, 15 Haziran.1932.

Milliyet, 1 Temmuz 1932.

Utro, 12 Yuni 1932.

Son Posta, 14 Haziran 1932.

Son Posta, 15 Haziran 1932.

Son Posta, 23 Haziran 1932.

Zora, S. 3910, 18 Yuni, 1932.

III. Kitaplar ve Makaleler

AYDIN, Mahir, *Şarki Rumeli Vilayeti*, TTK. Yay. Ankara, 1992.

Balkan Harbi, Genelkurmay Yay. Ankara 1993.

ERTÜRK, Suzan, *Bulgaristan Basınında Türkiye ve Atatürk, (1923–1938)*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2005.

GÖNLÜBOL Mehmet - SAR, Cem, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara, 1982.

HAKOV, Cengiz, “1925 Bulgar-Türk Dostluk Antlaşması ve İki Ülke Arasında “Askıda Kalmış” Sorunların Çözümü, 12. Türk Tarih Kongresi (12–16 Eylül 1994), C.6, Ankara, 1999, ss.1371–1376

İVGİN, Ferhat, *1923- 1960 Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2007.

KARAGÖZ, Adem Ruhi, *Bulgaristan Türk Basını*, byy, 1945.

KOCABAŞ, Süleyman, *Avrupa Türkiye'sinin Kaybı Balkanlarda Panislamizm*, İstanbul, 1986.

OĞUZ, Süleyman, *Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti (1878–1885)*, Gazi Üniversitesi Yay. Ankara, 1986.

SANDER, Oral, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye, (1945–1965)*, Ankara, 1969.

SARINAY, Yusuf, “Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Tanınması ve Türk- Bulgar İlişkilerinin Gelişmesi (1908–1914)”, *Uluslar arası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk Bulgar İlişkileri Sempozyumu (11–13 Mayıs 2005)*, Eskişehir, 2005, ss.133–137.

SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, 1920–1945*, C.1, TTK. Yay. Ankara, 2000.

ŞİMŞİR, Bilal N, *Bulgaristan Türkleri*, Ankara, 1986.

TUĞLACI, Pars, *Bulgaristan ve Türk – Bulgar İlişkileri*, İstanbul, 1984.